

Partimotion

Motion till riksdagen: 2014/15:2460

av Annie Lööf m.fl. (C)

Giftfri vardag

Sammanfattning

För att tillverka ett kilo textil används i genomsnitt fyra kilo kemikalier. På 50 års tid har kemikalieproduktionen ökat från 10 miljoner ton årligen till över 400 miljoner ton per år, utan att kontrollsystemen har hunnit med i samma takt. En gemensam nämnare är att vi inte vet hur alla dessa ämnen påverkar människa och miljö, än mindre hur dessa tusentals kemiska ämnen samverkar med varandra. För blott ett fåtal av dessa finns tillräcklig information om deras miljö- och hälsopåverkan. Vi vet att en del av dessa ämnen är hormonstörande och påverkar fortplantningsförmågan. Andra bidrar till beteendestörningar, cancer, allergier och folkhälsosjukdomar. Männens spermieproduktion, barnen får inlärningssvårigheter och fiskar blir både tvåkönade och aggressiva.

Kemikalieanvändningen regleras i huvudsak genom EU-gemensamma krav och regler på information och märkning som begränsar farliga ämnen eller produkter i den gemensamma kemikalielagstiftningen Reach. Det är uppenbart att brister råder i lagstiftningen när larmrapport efter larmrapport kan visa på samband mellan exponering av miljögifter, från produkter i vår vardag, med ökad risk för olika folkhälsosjukdomar och nedsatt förmåga av olika system i människokroppar och andra organismer.

Barn är särskilt känsliga för farliga ämnen och redan i livmodern påverkas barn av kemikalier utifrån den miljö och den livsstil som modern har.

Många av de kemikalier som vi använder i vår vardag kommer ut i naturen genom kläderna vi tvättar, rengöringsmedlen vi använder, färgen vi målar med eller skräpet som vi oaktsamt kastar bort. Detta äts av djuren, sprids i våra vattendrag och eftersom

reningsverken ofta saknar kapacitet för att rena detta kan kemikalierna hamna i våra kroppar igen genom dricksvatten. För Centerpartiet är det en självklarhet att ingen förälder ska behöva oro sig för om det är farligt när barnen stoppar tröjarmen eller badankan i munnen, eller att maten som barnen äter riskerar bidra till att antibiotikan i framtiden blir verkningslös. Vi jobbar därför varje dag för att skapa en giftfri vardag för våra barn och barnbarn.

Vi vill att 100 procent av all mat som upphandlas och serveras i den offentliga sektorn ska uppfylla högt ställda miljö- och djurskydds krav och att 100 procent av allt kött som serveras i skolor och äldreboenden har djurskydds krav som minst motsvarar de svenska kraven. På så sätt säkerställer vi att maten som serveras produceras med låg antibiotikaanvändning och med goda förutsättningar för ett gott liv för djuren.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Innehållsförteckning.....	2
Förslag till riksdagsbeslut.....	2
Giftfri vardag för barn och ungdomar	3
EU:s kemikalielagstiftning (Reach)	4
Skatt på kemikalier	4
Förbud mot grupp av liknande kemikalier	5
Producentansvar för kläder.....	6
Förbud mot bisfenol A.....	7
Sanering av områden och vattentäkter	7
Renare hav och vattendrag	8
Marin nedskräpning och utsläpp	9
Stärkt arbete för biologisk mångfald	9
Öka värdet av ekosystemtjänsterna	10

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om giftfria förskolor, skolor och andra miljöer där barn vistas.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör verka för att förbättra EU:s kemikalielagstiftning.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om införandet av en skatt på giftiga kemikalier.

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att påskynda arbetet för att möjliggöra förbud mot flera liknande farliga kemikalier i grupp.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om införande av producentansvar för kläder.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör utreda och verka för ett förbud mot bisfenol A.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om insatser för sanering av områden och vattentäkter som påverkats av oaktasam användning av farliga kemikalier.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att stärka arbetet för biologisk mångfald.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om skärpningar av lagstiftningen om artskyddsbrott.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om renare hav och vattendrag.

Giftfri vardag för barn och ungdomar

Barn är mer utsatta för kemikalier i sin omgivning än vuxna då de för att undersöka saker ofta stoppar dem i munnen. Barnen är dessutom även mycket känsligare och mottagliga för kemikalier än vuxna då deras hjärna, immunförsvar och hormonsystem inte är färdigutvecklat förrän när de har blivit lite äldre. Barnen har själva inte en möjlighet att påverka exponeringen. Det är vuxenvärlden och samhället som behöver skydda barnen från denna ofrivilliga exponering. Därför måste de varor som barn och unga utsätts för prioriteras i omställningen till en giftfri vardag.

Centerpartiet vill att alla skolor och förskolor ska bli giftfria. Detta bör ske genom att ställa krav vid upphandling av textilier, leksaker, elektronik, inredning, mat och annat som barn och ungdomar kommer i kontakt med. Kommuner bör också uppmuntras att införa kemikaliestrategier för utfasning av farliga ämnen för att trygga en giftfri vardag för barnen.

EU:s kemikalielagstiftning (Reach)

Kemikalier regleras via EU:s harmoniserade kemikalielagstiftning Reach. Det var ett stort framsteg när denna lagstiftning förhandlades fram. Samtidigt gjorde kompromisser att lagstiftningen blev betydligt mer urvattnad än vad som var tänkt. Detta har

Centerpartiet och alliansregeringen märkt av i det prioriterade arbetet att nå ett giftfritt samhälle och en tryggad vardag.

Arbetet för att stärka Reach behöver därför även fortsatt bedrivas med kraft. Sverige måste inta en ledande roll för att inom Reach föreslå och utreda ämnens skadlighet, vilket utgör grunden för eventuella begränsningar. Sverige bör driva på för möjligheten att hantera grupper av ämnen för att utreda potentiella synergieffekter. Förbudet mot bisfenol A har visat att ett land kan vara pådrivande för att påskynda arbetet inom EU:s kemikalielagstiftning.

Sverige bör visa vägen för EU med informationssystem och varudeklarationer för produktgrupper såsom leksaker, textilier och elektronik och även vara pådrivande för att nå globala överenskommelser som reglerar användningen av farliga ämnen.

Kemikalier som används i olika typer av verksamheter är en bidragande faktor till miljöpåverkan i våra vattenområden. Också på detta område behövs ett arbete både nationellt och tillsammans med andra länder. Detta är mycket viktigt för att minska spridningen av farliga ämnen naturen, i sjöar, vattendrag och havsområden.

Centerpartiet vill fasa ut skadliga ämnen som riskerar att spridas i ekosystemen. I grunden handlar det om att föra en politik med höga ambitioner som leder till att farliga ämnen fasas ut.

Skatt på kemikalier

För att lyckas nå en giftfri vardag behövs flera olika typer av åtgärder, både på lokal, nationell och global nivå, på kort sikt och lång sikt. Centerpartiet vill att farliga kemikalier, framför allt dem som barn exponeras för, förbjuds. Men förbud tar tid att få igenom i EU och därför kan nationella åtgärder vara ett komplement för att snabbare fasa ut ämnen med kända egenskaper, såsom det hormonstörande bisfenol A. Vi behöver använda fler verktyg för att nå ett giftfritt samhälle.

Ett sådant kompletterande verktyg är ekonomiska styrmedel. Med inspiration från våra grannländer, som har infört skatt på exempelvis hormonstörande ämnen i plaster och kläder samt på växtskyddsmedel vill Centerpartiet införa en skatt på farliga kemikalier. Centerpartiet anser att ekonomiska styrmedel i miljöpolitiken är avgörande för en snabb och effektiv omställning till ett hållbart samhälle. De ekonomiska styrmedlen ska gynna miljövänligare alternativ, vilket kan leda till att de kommer snabbare in på marknaden eller ökar sina marknadsandelar på bekostnad av de sämre alternativen. En skatt på

farliga kemikalier kan därför vara substitutions- och innovationsdrivande och kan också främja tillväxt och sysselsättning. Centerpartiet har länge drivit en politik som innebär att det som är bra för miljön ska uppmuntras och främjas medan det som är dåligt ska kosta pengar.

Fokus i synnerhet bör vara produkter som barn kommer i kontakt med i sin vardag och i allmänhet produkter som människor kommer i kontakt med. Detta bör således inkludera textilier, skor, leksaker och andra produkter för barn, kosmetika, elektriska produkter liksom byggprodukter och diverse inredningsmaterial.

Företag som visar vägen till ett hållbart giftfritt kretsloppssamhälle är viktiga i omställningsarbetet. Det kan vara företag som kan bevisa att deras produkter är fria från farliga ämnen och som skapar innovationer, giftfria produkter och material eller bidrar till tillväxt inom grön kemi. Satsningar på forskning, innovation och miljöteknik inom grön miljövänlig kemi är en viktig sysselsättningsfaktor för att stärka den nationella konkurrenskraften och skapa nya jobb-, affärs- och exportmöjligheter. För att lyckas med en sådan utveckling och omställning är regler och styrmedel som stimulerar utfasning, substitution och efterfrågan på kemikalier med bättre miljö- och hälsoegenskaper grundläggande.

Förbud mot grupp av liknande kemikalier

Kontrollsystemen och riskbedömningarna av kemikalier hinner inte hålla samma takt som nya kemikalier produceras.

Även om alliansregeringen förbjöd den hormonstörande kemikalien bisfenol A i barnmatsförpackningar och arbetat för att totalförbjuda ämnet dyker det upp andra bisfenoler i vår vardag. Tillverkare av bland annat kvitton till butiker har börjat sälja produkter som inte innehåller bisfenol A, men som innehåller bisfenol B, eller bisfenol S. Ämnen som i grund och botten är snarlika, men där potentiella risker inte är kartlagda. Det finns en mängd olika bisfenoler men man har otillräcklig information om deras potentiella effekt för människa och miljö. Det bör vara enkelt att förbjuda en grupp av farliga kemikalier, men idag är det inte möjligt.

På grund av EU-lagstiftning kan man inte förbjuda en hel grupp kemikalier. Det gör att det blir ett slags kryphål i lagen där tillverkarna genom att göra små kemiska justeringar till en ny form av bisfenol med snarlika egenskaper kan undvika kostnaderna som det

egentligen skulle innebära att byta ut den farliga kemikalien mot något helt annat som inte påverkar människors hälsa.

Centerpartiet vill påskynda arbetet i EU med att förbjuda farliga kemikalier i grupp, såsom exempelvis bisfenolalfabetet.

Producentansvar för kläder

Det är få saker vi kommer så nära som de kläder vi bär. Det är också i få saker som det används så mycket kemikalier som för att tillverka våra kläder.

Bly förekommer när kläderna färgas. Ftalater används bland annat i tryck på tröjor. Formaldehyd ska motverka att kläderna skrynklas eller krymper. Listan kan göras lång över ämnen som kan orsaka allt från cancer till hudirritation och allergier. Många av dessa påverkar även vår fortplantningsförmåga.

Farliga ämnen används inte bara vid färgning av kläder, utan förekommer genom hela tillverkningsprocessen. Dessa ämnen finns i olika utsträckning kvar som rester i den färdiga produkten.

Kemikalierna medför inte bara risker för konsumenter och miljön. De som arbetar med textiltillverkning och de som hanterar mycket textil i sitt arbete är också utsatta.

Kasserade kläder som slängs i soporna bidrar också till att farliga kemikalier sprids.

Ur svenskt perspektiv kan vi gå före när det gäller avfallshanteringen. Centerpartiet vill att producentansvar för textilier införs. För att undvika att kemikalier kommer ut i kretsloppen är det viktigt att kläder som kasserats kan tas emot på ett miljömässigt bra sätt. Ambitionen bör också vara att ett sådant producentansvar introduceras också i övriga EU-länder.

Producentansvar innebär att den som producerar en vara har ett ansvar för att samla in och ta om hand uttjänta produkter. Redan i dag har Sverige infört producentansvar på en rad områden där detta ansvar inte är infört i resten av EU. Här kan alltså Sverige göra en insats för att minska kemikaliers vidare spridning i kretsloppet.

Förbud mot bisfenol A

Bisfenol A (BPA) är en komponent i plast som ger negativa effekter även vid mycket låga doser, framför allt när barn utsätts. För hormonstörande ämnen finns det ingen

nedre gräns under vilken man kan utesluta skada. Störd utveckling av hjärnan, beteende och könsorgan, samt ökad risk för fetma och cancer efter exponering i fosterstadiet, är några effekter som har visats. I vardagen utsätts vi människor för BPA bland annat via kontakt med kassakvitton och så kallat thermopapper.

Vi anser att EU att agerar för sakta. Utöver förbud mot BPA i nappflaskor finns ännu inga gemensamma EU-regler för att minimera exponeringen från kända källor. Alliansregeringen förbjöd 2012 användningen av BPA i livsmedelsförpackningar avsedda för barn under tre år. I detta fall gick Centerpartiet och Sverige före EU med förbud och vi verkar för ett totalförbud av ämnet. Genom att agera föredöme i EU leder detta ofta till att begränsningar tas fram för hela EU. För flera ämnen vet vi tillräckligt om deras skadliga effekter för att i linje med försiktighetsprincipen förbjuda dem i Sverige på samma sätt som Centerpartiet vill göra med BPA.

Sanering av områden och vattentäkter

Runt om i landet finns områden och vattentäkter som har blivit påverkade av oaktsam användning av farliga kemikalier. Dessa föroreningar utgör en risk för människors hälsa och för tillståndet i miljön. Idag finns det omkring 80 000 potentiellt förorenade områden i Sverige. Av dem uppskattas cirka 1 200 områden tillhöra riskklass ett, det vill säga att de utgör mycket stor risk för människors hälsa och miljön. Cirka 13 800 tillhör riskklass två, vilket innebär att de utgör stor risk.

En stor risk med dessa förorenade områden är att kemikalierna sprider sig till yt- och grundvatten. I Sverige har vi inga stora problem med detta ännu, men en viktig anledning till att prioritera arbetet med efterbehandling av förorenade områden är för att minska och förebygga spridning av föroreningar till dricksvattnet. I framtiden kan vi behöva använda idag outnyttjade vattentäkter men då måste de också vara fria från föroreningar.

Det är också viktigt för alla levande arter i sjöar, vattendrag och hav att vattnet inte förorenas. I vattnet kan ämnena och därmed också potentiellt farliga kemikalier spridas både snabbt och långt, vilket innebär konsekvenser för ekosystem över stora områden. Exempelvis är konsekvenserna av föroreningar i våra vatten, och framför allt i Östersjön allt mer påtagliga. Här krävs initiativ för samordning så att alla berörda aktörer, såväl staten som kommuner och regioner kan bidra till att minska problemen. Med hjälp av riktade insatser vill Centerpartiet se till att det finns tillräckligt med resurser och fler former av finansieringslösningar för att sanera dessa miljöer.

Centerpartiet anser att åtgärder behöver genomföras på områden där den ansvarige står för kostnaden likt principen att förorenaren betalar. Tillsynsåtgärder är avgörande för att icke statsfinansierade objekt saneras. Vi anser också att ansvaret för tillsynen över förorenade områden behöver förtydligas. Centerpartiet anser också att prioritering bör ges till att främja teknikutveckling så att fler och effektivare metoder tas fram för sanering.

Renare hav och vattendrag

Ett långsiktigt och målmedvetet arbete behöver bedrivas ihop med en stark och sammanhållen havs- och vattenpolitik. En stor del av arbetet sker i samarbete med länder inom EU och i Östersjöregionen, men minst lika mycket behöver ske på nationell, regional och lokal nivå.

Genom att Aktionsplan för Östersjön genomförs och att kraven i EU:s havsmiljöstrategi efterlevs kan Sverige och övriga Östersjöländer minska sina utsläpp av gifter och övergödande ämnen. Det är också viktigt att de så kallade LOVA-anlagen, för att utveckla fler lokala havsmiljö- och vattenvårdsprojekt, fortsättningsvis ligger på en hög nivå.

Vi behöver förbättra förutsättningarna för ett ökat uttag av näringsämnen ur havet. Idag är det till exempel möjligt att genom musselodling ta upp näring ur havet. När musslorna skördas återförs näringen till land och kretsloppet sluts. Här behövs ett fortsatt arbete där nya metoder och tekniker utvecklas för fler metoder och möjligheter. Investeringar i våra hav kan främja utvecklingen av innovationer samt bidra till svenska arbetstillfällen och export av miljöteknologi.

Landsbygdsprogrammets miljöersättningar är en nyckelåtgärd för att minska näringsläckaget. En stor potential finns också i de kommunala reningsverken där reningsgraden av kväve och fosfor kan öka och kvävecertifikat för avlopp kan införas.

Marin nedskräpning och utsläpp

Kretsloppsarbetet behöver stärkas för att minska förekomsten av farliga kemikalier, mikroplaster och marint skräp i våra vattenområden. Problemen med marin nedskräpning av plast är bland annat att fåglar, fiskar och marina däggdjur riskerar att få i sig dessa med födan, eller trassla in sig så att de svälter ihjäl eller kvävs. Marin nedskräpning är en global utmaning och ett tydligt problem även i Sverige.

Användningen av mikroplaster, till exempel i kosmetiska produkter, är också ett reellt problem som kräver aktiva åtgärder. Centerpartiet vill därför utreda regelverk som gör att nedskräpningen och spridningen av mikroplaster upphör. Det är även viktigt att se till så att det blir lätt för båtlivet att vara miljövänligt samt att en god avfallshantering finns längs våra kuster.

Ett aktivt arbete för att nå minskade utsläpp från sjöfarten har förts de senaste åren. Dock krävs ytterligare insatser. Energi användningen i sjötransporterna behöver effektiviseras och klimatpåverkan motverkas. Alla transporter ska stå för den fulla kostnaden av sin miljöpåverkan och användandet av förnybara drivmedel behöver öka kraftigt också till sjöss.

Stärkt arbete för biologisk mångfald

Till skillnad från kemikalieexponeringen är förlusten av biologisk mångfald kvantifierbar. En av de mest akuta konsekvenserna av miljöproblemen globalt är förlusten av vårt rika djur- och växtliv. Idag dör arter ut i en hastighet som kan vara tusen gånger snabbare än det borde, och detta beror på mänsklig aktivitet som medför att djurens och växternas naturliga livsmiljöer förstörs. För Centerpartiet är det prioriterat att arbetet för biologisk mångfald stärks, och att konkreta åtgärder genomförs.

Vi vill förbättra skyddet för hotade arter och biotoper samt ta krafttag mot den kriminella handeln med utrotningshotade djur. Ett klokt brukande och bevarande av skogen, landskapet och våra hav påverkar landsbygdsutvecklingen positivt. Vi vill därför se till att ekosystemtjänster värderas utifrån den nytta som de bidrar med, att lagstiftningen om artskyddsbrott i Sverige stärks, och att det internationella samarbetet för att bekämpa handeln med hotade arter prioriteras.

Den globala biologiska mångfalden har mellan åren 1970 och 2000 minskat med 40 procent och den näst största anledningen till detta är just den illegala handeln. Den illegala handeln hotar den ekologiska balansen av djur och växter i naturen. Utrotning av vissa djur- och växtarter kan ha vida konsekvenser då det i sin tur kan påverka förekomsten och regleringen av andra arter. På samma komplexa vis som människokroppens exponering för kemikalier kan innebära hormonrubbingar och folkhälsosjukdomar kan rubbingar i den biologiska mångfalden innebära konsekvenser på en högre nivå.

Öka värdet av ekosystemtjänsterna

Centerpartiet vill inkludera ekosystemtjänsternas värde i samhällsplanering och näringslivsutveckling. För att uppnå detta kan både lagar och ekonomiska styrmedel behöva anpassas för att reflektera värdet av ekosystemtjänster. Likaså kan utbildningsinsatser behövas för att säkra exempelvis havens förmåga att reproducera fisk, eller bin och andra insekters betydelse för pollinering av växter. Det är nödvändigt för att långsiktigt trygga företagsamhet och jobb i hela landet.

En viktig framgångsfaktor i arbetet för en stärkt biologisk mångfald är ett utökat och förbättrat samarbete med näringslivet, markägare och ideella organisationer. En ökad miljöhänsyn behövs i brukandet och en fortsatt satsning på skydd av svenska skogar, våtmarker, hav, vattendrag och sötvatten.

Samtidigt så ökar behovet av en rik biologisk mångfald i takt med att jordens befolkning ökar. Inte minst är behovet stort i de fattigare delar av världen där djuren behövs som proteinkälla för humankonsumtion, träden behövs som byggnadsmaterial och bränsle och många växter används i medicinskt syfte.

Annie Lööf (C)

Anders Ahlgren (C)

Daniel Bäckström (C)

Ulrika Carlsson i Skövde (C)

Fredrik Christensson (C)

Lena Ek (C)

Eskil Erlandsson (C)

Johan Hedin (C)

Ola Johansson (C)

Per-Ingvar Johnsson (C)

Anders W Jonsson (C)

Johanna Jönsson (C)

Emil Källström (C)

Helena Lindahl (C)

Per Lodenius (C)

Kerstin Lundgren (C)

Rickard Nordin (C)

Annika Qarlsson (C)

Kristina Yngwe (C)

Solveig Zander (C)

Anders Åkesson (C)

Per Åsling (C)